

LBRIS

We know
books

LUIGI PIRANDELLO

•

NUVELE PENTRU UN AN

Volumul 12

Călătoria

Traducere de

Laszlo Alexandru

Editura Ecou Transilvan

Cluj-Napoca

2024

CUPRINS

Călătoria (<i>Il viaggio</i>)	5
Carnetul roșu (<i>Il libretto rosso</i>)	30
Mîna bolnavului sărac	
(<i>La mano del malato povero</i>)	42
Pubertate (<i>Pubertà</i>)	54
Tinerete (<i>Gioventù</i>)	63
Neștiutoare (<i>Ignare</i>)	81
Umbrela (<i>L'ombrello</i>)	98
Șofronica (<i>Zafferanetta</i>)	116
Fericire (<i>Felicità</i>)	131
Răsare o zi (<i>Spunta un giorno</i>)	145
„Vexilla Regis...” („ <i>Vexilla Regis...</i> ”)	153
Păsărea împăiată (<i>L'uccello impagliato</i>)	206
„Leonora, adio!” („ <i>Leonora, addio!</i> ”)	220
Lumina din casa cealaltă	
(<i>Il lume dell'altra casa</i>)	234
Să scăpăm de o grijă	
(<i>Leviamoci questo pensiero</i>)	247

Călătoria

(Il viaggio)

De treisprezece ani, Adriana Braggi nu mai ieșea din casa veche, tăcută ca o mănăstire, unde tînăra intrase ca mireasă. N-o mai vedeau nici măcar prin spatele ferestrelor puținii trecători care, din cînd în cînd, urcau pe strada aceea abruptă, pe jumătate alunecată în rîpă, așa de pustie că iarba creștea pe acolo, printre pietre, în smocuri.

La douăzeci și doi de ani, după doar patru ani de căsnicie, odată cu moartea soțului, aproape că murise și ea pentru lume. Acum avea treizeci și cinci și încă se mai îmbrăca în negru, ca-n prima zi a nenorocirii; un batic negru, de mătase, îi ascundea frumosul păr castaniu, deja neîngrijit, abia despărțit în două și înnodat la ceafă. Totuși, o seninătate blîndă și tandră îi zîmbea pe chipul palid și delicat.

De această izolare nimeni nu se mira, în acel oraș de munte dinăuntrul Siciliei, unde obiceiurile rigide aproape că-i impuneau soției să-și urmeze în mormînt soțul. Văduvele trebuiau să stea așa închise, într-un doliu veșnic, pînă la moarte.

De altfel, femeile din puținele familii boierești, ca domnișoare și ca măritate, nu erau de văzut aproape niciodată pe stradă: ieșeau doar duminicile, să meargă la slujba de la biserică; rareori, pentru vizitele pe care, din când în când, și le făceau între ele. Se întreceau atunci să expună rochii foarte bogate, la modă, comandate la croitoriile faimoase din Palermo sau Catania, și bijuterii sau pietre prețioase; nu din cochetărie: umblau serioase și cu fața acoperită, cu ochii în pământ, jenate, lipite de soț, sau de tată, sau de fratele mai mare. Acele expuneri erau aproape obligatorii; acele vizite sau acele scurte plimbări pînă la biserică erau, pentru ele, adevărate expediții, de pregătit încă din ziua dinainte. Reputația familiei putea să aibă de suferit, de pe urma lor; iar bărbații se îngrijorau; ba chiar, cei mai ambițioși erau ei, fiindcă voiau să demonstreze astfel că știu și pot cheltui pentru femeile lor.

Mereu supuse și ascultătoare, ele se găteau așa cum voiau ei, ca să nu-i facă de rușine; după acele scurte apariții, se întorceau liniștite la grijile lor casnice; și, dacă erau neveste, își vedeau de făcutul copiilor, toți cei pe care Dumnezeu îi dăruia (asta era crucea lor); dacă erau fetișcane, așteptau să audă, într-o bună zi, din partea părinților: iată, mărită-te cu ăsta; se măritau cu el; liniștiți și tihniți bărbații, cu acea fidelitate supusă, lipsită de iubire.

Doar credința oarbă într-o răsplată după moarte putea să le facă să îndure fără disperare mizeria lentă și apăsătoare, în care își treceau zilele, una după alta, toate la fel, în orășelul ăla de munte, atât de tăcut încît parcă era pustiu, sub albastrul intens și încins al cerului, cu străduțele înguste, prost pietruite, printre căsuțele grosolane, din piatră și var, cu streșini de lut și burlane de tinichea sparte.

Dacă te duceai pînă unde se terminau străduțele acelea, vederea întinderii unduite, a pămînturilor arse de minele de sulf, îți strîngea inima. Uscat cerul, uscat pămîntul, din care, în liniștea nemișcată, adormită de bîzîitul insectelor, de țîrîitul unui greiere, de cîntecul îndepărtat al unui cocoș, sau de lătratul unui cîine, se evapora gros, în orbirea amiezii, mirosul multor ierburi veștejite, al îngrășămîntului răspîndit de la grajduri.

În toate casele, chiar și în cele puține boierești, lipsea apa; în curțile întinse, ca și în capătul drumurilor, erau rezervoare vechi, la mila cerului; dar și iarna ploua puțin; cînd ploua, era sărbătoare: toate femeile scoteau afară ligheane și găleți, oale și butoiașe, și stăteau apoi în prag, cu fustele de stofă groasă strînse între picioare, să vadă apa de ploaie cum se scurge în șiroaie, prin jgheaburi și burlane, în rezervoare. Se spălau pietrele, se spălau zidurile caselor și totul parcă respira mai ușor, în răcoarea parfumată a pămîntului ud.

Bărbații, cît de cît, își găseau în diversitatea treburilor, în lupta partidelor locale, la cafenea sau la Casino, seara, cum să-și mai treacă timpul; dar femeile, în care din copilărie lumea s-a străduit să sterilizeze orice instinct de trufie, măritate fără iubire, după ce și-au terminat, ca slujnice, muncile din gospodărie, mereu aceleași, lîncezeau mizabil, cu un copil în poală sau cu mățaniile în mîini, așteptînd ca bărbatul, stăpînul, să vină acasă.

Adriana Braggi nu și-a iubit deloc soțul.

Cu o constituție fizică debilă și în continuă neliniște pentru sănătatea foarte șubredă, acel soț a oprimat-o și a torturat-o patru ani, gelos pînă și pe fratele lui mai mare, față de care știa că a comis, în-surîndu-se cu ea, o mare nedreptate, chiar o adevărată trădare. Încă pe acolo, dintre toți băieții din familiile bogate, doar unul singur, cel mai mare, trebuia să se însoare, pentru ca averea neamului să nu fie risipită între mulți moștenitori.

Cesare Braggi, fratele mai mare, n-a dat nicio dată semne că i-a căzut prost acea trădare; poate fiindcă tatăl lor, murind un pic înainte de nunta aceea, a poruncit ca șeful familiei să rămînă el, iar al doilea născut, însoarat, să i se supună pe deplin.

Intrînd în vechea casă a familiei Braggi, Adriana a simțit o oarecare umilință, știindu-se astfel subordonată cumnatului. Condiția ei devenise

LIBRIS | We know books

de două ori dureroasă și iritantă, atunci când soțul însuși, în mînia geloziei, i-a dat de înțeles că Cesare avusese deja sufletul predispus s-o ia de nevastă. N-a mai știut cum să se comporte în fața cumnatului; și stinghereala ei a sporit cu atît mai mult, cu cît cumnatul n-a făcut-o deloc să-i resimtă autoritatea, ci a primit-o din prima zi cu sinceritate cordială și simpatie, ca pe o adevărată soră.

Avea un comportament politicos, atît în felul de-a vorbi, cît și de-a se îmbrăca și în toate aspectele, de o admirabilă distincție naturală, pe care nici contactul cu lumea bătărană din ținut, nici afacerile de care se ocupa, nici obiceiurile de trîndăvie liniștită, încurajate de viața aceea goală, de provincie, în multe luni ale anului, n-au putut vreodată nu s-o acopere de grosolănie, dar nici măcar s-o schimbe cîtuși de puțin.

În fiecare an, de altminteri, mai multe zile, adesea chiar și peste o lună, se îndepărta de orașel și de afaceri. Mergea la Palermo, Napoli, Roma, Florența, Milano, să se azvîrle în freamătul vieții, să se îmbăieze – cum zicea el – în civilizație. Se întorcea din acele călătorii întinerit la suflet și la trup.

Adriana, care nu pusese piciorul niciodată în afara ținutului ei natal, văzîndu-l că se întoarce astfel în marea casă veche, unde timpul parcă băltea într-o liniște de mormînt, resimțea de fiecare dată o tulburare secretă, indefinibilă.

Cumnatul aducea cu sine aerul unei alte lumi, pe care ea nu izbutea nici măcar să și-o închipuie.

Și tulburarea ei sporea, auzind râsetele stridente ale soțului care, dincolo, asculta povestea aventurilor delicioase ale fratelui; devenea apoi dispreț și scîrbă, seara, cînd soțul, după acele povești ale fratelui său, venea la ea în cameră, aprins, excitat, mînios. Disprețul, scîrba erau pentru soțul ei și deveneau cu atît mai puternice, cu cît își vedea cumnatul, în schimb, plin de respect, chiar de reverență.

După moartea soțului, Adriana a simțit o neliniște plină de teamă, la gîndul de-a rămîne singură cu el, în casa aceea. Îi avea, sigur, pe cei doi copii-lași, care i s-au născut în cei patru ani; dar, deși mamă, nu izbutise să depășească, în fața cumnatului, sfiala ei înnăscută de fetișcană. Acea sfială, de fapt, n-a fost niciodată la ea fereală; dar acum, da; și dădea vina pe soțul ei gelos, care o împilase cu cea mai bănuitoare și strînsă supraveghere.

Cesare Braggi, cu o grijă delicată, a invitat-o atunci pe mama ei să vină și să locuiască împreună cu fata sa, văduvă. Și, încetul cu încetul, Adriana, eliberată de tirania odioasă a soțului, în tovărășia mamei sale, a putut dacă nu să-și redobîndească deplin împăcarea, măcar să-și calmeze oarecum spiritul. S-a dedicat, cu totală implicare, îngrijirii copiilor, dăruindu-le iubirea și gesturile de

În fiecare an, Cesare a continuat să-și facă acea călătorie de o lună pe continent, aducându-le cadouri la întoarcere, atît ei, cît și bunicii și nepoțelor, față de care a avut mereu cea mai delicată grijă paternă.

Casa, fără conducerea unui bărbat, le provoca teamă femeilor, mai cu seamă noaptea. În zilele cînd el era absent, i se părea Adrianei că liniștea, devenită mai adîncă, mai întunecată, ține parcă atîrnată deasupra casei o mare nenorocire ascunsă; și, cu o spaimă infinită, auzea scîrțîind scripetele vechiului rezervor, în capătul străzii abrupte și pustii, cînd o adiere de vînt clătina frînghia. Dar putea el oare, din respect față de două femei și doi copii care, de fapt, nu-i aparțineau, să se lipsească de acea unică distracție, după un an de muncă și necazuri? Ar fi putut să nu-i pese cîtuși de puțin de ei, să trăiască de capul lui, liber, întrucît fratele lui l-a împiedicat să-și facă propria sa familie; și cînd colo – cum să nu recunoască? – în afara acelei scurte vacanțe, era cu totul dedicat casei și nepoțelor orfani.

Cu vremea, a ațipit orice amărăciune în sufletul Adrianei. Copiii creșteau și ea se bucura că ei cresc sub îngrijirea unchiului. Dăruirea ei devenise deja totală, încît se mira cînd cumnatul sau copiii se

opuneau vreunui răsfăt suplimentar pe care li-l oferea. I se părea că nu face niciodată destul. Și la cine ar fi trebuit să se gândească, dacă nu la ei?

A fost pentru ea o mare durere moartea mamei: rămăsese fără singura sa însoțitoare. De o vreme, vorbea cu ea ca și cu o soră; totuși, cu mama alături, ea încă se mai putea socoti tânără, cum era cu adevărat. După dispariția mamei, cu cei doi copii deja adolescenți, unul de șaisprezece, altul de paisprezece ani, aproape la fel de înalți ca unchiul, a început să se simtă și să se considere bătrână.

Era în această stare sufletească, atunci când pentru prima dată a simțit o vagă indispoziție, o oboseală, o ușoară apăsare la un umăr, parcă la piept; o anumită durere surdă, care uneori îi cuprindea tot brațul stîng și, încetul cu încetul, devenea îngrozitoare și îi tăia respirația.

Nu s-a plîns; și poate că nimeni n-ar fi aflat dacă, într-o zi, la masă, ea n-ar fi suferit o criză cu deseale ei spasme neașteptate.

A fost chemat bătrînul medic de familie care, încă de la început, a rămas uimit de informațiile despre acele simptome. Uimirea i-a sporit, după o lungă și atentă consultare a bolnavei.

Problema era la pleură. Dar în ce consta? Bătrînul medic, cu ajutorul unui coleg, a încercat o explorare, fără nici un rezultat. Apoi, observînd o

LIBRIS | We know books

anumită întărire a glandelor supra și subscapulare, l-a sfătuit pe Braggi să-și ducă imediat cumnata la Palermo, dînd limpede de înțeles că se teme de o tumoare internă, poate iremediabilă.

Să plece imediat n-a fost cu putință. Adriana, după treisprezece ani de sihăstrie, era complet lipsită de hainele necesare să iasă în public și să călătorească. Au fost obligați să scrie la Palermo și să-i facă rost, în mare urgență.

A încercat să se opună în toate felurile, asigurîndu-și cumnatul și copiii că, de fapt, nu-i e chiar așa de rău. O călătorie? Doar cînd se gîndea la asta, o treceau fiori. Și era chiar în perioada cînd Cesare obișnuiește să plece în vacanța de o lună. Plecînd cu el, îi va răpi libertatea, orice plăcere. Nu, nu, nu vrea nicidecum! Și apoi, cum, cu cine își va lăsa copilașii? pe seama cui va rămîne casa? Scotea în față toate aceste dificultăți; dar cumnatul și copiii i le respingeau, cu un hohot de rîs. Se încăpățîna să spună că poate călătoria îi va face mai mult rău. Vai, dragă Doamne, dacă nu mai știe nici măcar cum arată străzile! Nu va ști să se miște un pas! Îi ruga, îi ruga s-o lase în pace!

Atunci cînd, de la Palermo, au ajuns rochiile și pălăriile, pentru cei doi copii a fost o sărbătoare.

Au intrat exultînd cu cutiile mari, înfășurate în mușama, în camera mamei, strigînd, fremătînd, să le încerce pe toate de îndată. Voiau s-o vadă pe

frumoasa lor mămică, așa cum n-o văzuseră nicio dată. Și atîtea au spus, atîtea au făcut, că a trebuit să se dea învinsă și să le facă pe plac.

Erau rochii negre, de doliu, și acelea, dar foarte fine și lucrate cu minunată îndemînare. Deja complet necunoscătoare în ale modei, nepricepută, nu știa din ce parte să le prindă ca să le îmbrace. Unde și cum să agațe numeroasele copci, pe care le găsea ici și colo? Gulerul acela, vai, Doamne, așa de înalt? Și mînecele acelea, așa bufante... Se purtau acum așa?

În spatele ușii, între timp, se agitau copiii, nerăbdători:

– Mămico, ești gata? Mai ai?

De parcă mămica, dincolo, se îmbrăca pentru vreo sărbătoare! Nu se mai gîndeau la motivul pentru care au venit hainele acelea; nu se mai gîndea, de fapt, nici măcar ea, în acel moment.

Atunci cînd, foarte confuză, încălzită, și-a ridicat ochii și s-a văzut în oglinda dulapului, a fost extraordinar de impresionată, aproape că i-a fost rușine. Rochia aceea, desenîndu-i cu provocatoare eleganță șoldurile și sînul, îi dădea sprinteneala și aerul unei fetișcane. Se simțea deja bătrînă: s-a pomenit deodată, în oglinda aceea, tînără, frumoasă; altcineva!

– Ba nu! ba nu! Imposibil! – a strigat, aplecîndu-și gîtul și ridicînd o mînă ca să scape de imaginea aceea.